

УДК 378.091(477)

DOI: [10.35619/pse.vi5.145](https://doi.org/10.35619/pse.vi5.145)

Оксана ВІНТОНЯК

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти
Коломийського педагогічного фахового коледжу,
м. Коломия, Україна
ORCID: 0000-0003-0040-3582
e-mail: oksana.zv@ukr.net

РІВНЕВА ТА ГАЛУЗЕВА СТРУКТУРИЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ УЧИЛИЩАХ І КОЛЕДЖАХ УКРАЇНИ (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ СТОЛІТЬ)

Анотація. У статті здійснено системний аналіз рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах і коледжах України в 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст. Опрацьовано документальні матеріали: переліки напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням та спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів (1994, 1997, 1998, 2005, 2007, 2015); закони України «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), «Про фахову передвищу освіту» (2019); концепції розвитку педагогічної освіти України 2014 і 2018 рр. та ін. На цій основі відтворено процес модернізації радянської моделі в нову національно-державницьку систему ступеневої освіти та її адаптації до міжнародних стандартів класифікації освіти.

Показано, як у відповідному нормативно-правовому полі відбувалося відкриття спеціалізацій в педагогічних училищах, коледжах та присвоєння випускникам додаткових кваліфікацій. Більшість закладів здійснювали підготовку за двома основними спеціальностями – «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта». До другої за популярністю групи належать такі спеціальності: «Фізичне виховання», «Музична освіта», «Технологія».

Ключові слова: педагогічне училище, педагогічний коледж, фахова передвища освіта, освітньо-кваліфікаційний рівень, освітньо-професійний ступінь, спеціальність, спеціалізація, кваліфікація.

Постановка проблеми. Проблема рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки є ключовою для розуміння особливостей функціонування системи підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах і коледжах України в 90-х рр. – ХХ – на початку ХХІ ст. Дослідження цього питання ускладнюється низкою чинників. По-перше, рівневу та галузеву структуризацію слід розглядати не як статичне явище обмежене часовими рамками, а як тривалий понад 30-річний процес постійної модифікації (на відповідну від дотичних студій О. Кірда, П. Лузана, Т. Пащенко, В. Радкевич та ін). По-друге, професійна підготовка в педагогічних училищах і коледжах виходила за межі однієї галузі знань і мала багатопрофільний характер. По-третє,

аналіз цих процесів потребує враховувати нормативно-правового поля та інших аспектів функціонування педагогічних закладів.

Аналіз наукових досліджень з проблеми виявив тенденцію, згідно з якою вітчизняні науковці зосереджують увагу на розвитку ступеневої освіти в контексті ЗВО, тоді як педагогічні училища і коледжі залишалися на маргінесі їх інтересів. Водночас у науковому дискурсі щодо розвитку та діяльності цих закладів освіти (М. Братко, О. Беляєва, Н. Грона, Н. Денисова, М. Козій, Р. Найда, В. Стельмащенко та ін.), який активізувався з ухваленням закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) (О. Домінський, Т. Іщенко, Р. Курок, П. Лузан, Т. Равчина, В. Радкевич, А. Соя, Л. Сумбаєва, І. Хижняк, М. Хоменко, Г. Шемелюк, О. Шаров та ін.) проблема рівневої та галузевої структуризації підготовки в них майбутніх фахівців порушувалася аспектно і фрагментарно. Тож пропонується стаття робить певний внесок у цілісне предметне осмислення цього питання.

Мета статті – здійснити системний аналіз рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах і коледжах України в 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із перших документів, який засвідчив формальну модернізацію старої радянської в нову національно-державницьку систему ступеневої освіти став схвалений постановою Кабміну від 18 травня 1994 р. «Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій». У ньому чітко виокремлювалися «Педагогіка» як напрям підготовки фахівців з вищою освітою; галузь 01. Освіта; два кваліфікаційні рівні (КР); спеціальності, за якими здійснювалася підготовка [13].

Отже, у педагогічних училищах, коледжах як ВНЗ I–II рівнів акредитації (дотримуємося чинної за досліджуваного періоду термінології) за КР «молодший спеціаліст» готували фахівців за спеціальностями «Професійне навчання», «Трудове навчання», «Дошкільне виховання», «Початкове навчання», «Соціальна педагогіка». У ВНЗ III–IV рівнів акредитації, окрім зазначених, за КР «спеціаліст» ще були спеціальності «Дифектологія» і «Технологія та організація творчості». На обох КР запроваджувалася спеціальність «Фізичне виховання» за напрямом підготовки «Фізичне виховання і спорт» [13].

Стрижневим документом, який радикально модернізував стару двоступеневу в нову чотириступеневу систему вищої освіти, став затверджений постановою Кабміну від 24 травня 1997 р. «Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями» [14]. З позиції історичної ретроспективи – це «перехідна» модель від пострадянської до модерної європейської практики підготовки здобувачів вищої освіти. Вона передбачала підготовку майбутнього фахівця освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР)

«молодший спеціаліст» за напрямом «Педагогічна освіта» за п'ятьма зазначеними вище спеціальностями. До них додавалися також три визначені раніше спеціальності для ОКР «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» [14].

Ухвалене постановою Кабміну від 20 січня 1998 р. ще одне концептуальне «Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту)» стверджувало, що відповідно до статті 30 Закону України «Про освіту» підготовка кваліфікованих робітників та фахівців з вищою освітою (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр) має здійснюватися за освітньо-кваліфікаційними рівнями (ступенева освіта) згідно з відповідними освітньо-професійними програмами (ОПП). Молодших спеціалістів мали готувати на основі повної загальної освіти, формуючи в них спеціальні вміння, знання і досвід для розв'язання типових професійних завдань у відповідних галузях наукових знань. Також документ визначав вимоги, критерії, зміст, інші аспекти їх підготовки [16].

Фундаментальним програмним документом, що окреслював перспективи структуризації рівневої та галузевої професійно-педагогічної підготовки майбутніх фахівців стали затверджені МОН 31 грудня 2004 р. «Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти в Україні та її інтеграції в європейський освітній простір». У ньому зазначалося, що в процесі та після реорганізації педагогічних училищ і технікумів у профільні коледжі в них має здійснюватися підготовка кадрів ОКР «бакалавр» на основі повної загальної середньої освіти за напрямом підготовки «Освіта» зі спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Технології», «Фізичне виховання», «Професійна освіта». Педагогічні та класичні університети повинні здійснювати підготовку фахівців ОКР «бакалавр» і «магістр» за напрямом «Освіта» за 18 спеціальностями, з-поміж них, окрім зазначених вище, були «Корекційна освіта», «Соціальна педагогіка» тощо. Для підготовки працівників до викладання двох і більше навчальних предметів передбачалося поєднання педагогічних спеціальностей і спеціалізацій, але ступеневі особливості їх упровадження не деталізувалися [7].

Означену Концепцією візію зреалізували частково. У затвердженому постановою Кабміну від 13 грудня 2006 р. «Переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» змінили найменування галузі знань 0101 «Педагогічна освіта» та визначили «напрями підготовки»: дошкільна освіта, початкова освіта, технологічна освіта, професійна освіта (за профілем); корекційна освіта, соціальна педагогіка [12].

Для порівняння цікавим є затверджений Кабміном 20 червня 2007 р. «Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста». Аналіз показав, що, якщо порівнювати з попереднім документом,

перелік спеціальностей був фактично однаковим за винятком корекційної освіти [15]. Окремо в цьому документі фігурувала галузь «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини зі спеціальністю «фізичне виховання» [15], за якою в педагогічних училищах і коледжах також здійснювалася підготовка фахівців. Останнє стосується і спеціальності «соціальна робота» (напрямок підготовки «Соціальне забезпечення»), яка до переліку напрямів підготовки фахівців у ВНЗ за ОКР «бакалавр» була внесена додатково 3 жовтня 2007 р. [17].

Знаковим для унормування рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки фахівців у педагогічних училищах, коледжах і технікумах України став затверджений постановою Кабміну від 29 квітня 2015 р. «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка здобувачів вищої освіти» [10]. З низкою змін він залишається чинним у середині 2020-х рр. [11]. Важливе значення має затверджена постановою Кабміну від 7 липня 2021 р. редакція цього документа, згідно з якою були узгоджені рівні освіти (фахова передвища; бакалаврський; магістерський; освітньо-науковий), за якими здійснюється підготовка в Україні, з версією МСКО-2013 [10].

В адаптованій до положень законів України «Про освіту» (2017) [18] та «Про фахову передвищу освіту» (2019) урядовій редакції від 30 серпня 2024 р. [19] зазначений вище документ перетворився на «Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти». У ньому зазначалося, що в галузі знань «Освіта» на всіх чотирьох рівнях (фахова передвища освіта та перший (бакалаврський) другий (магістерський), третій (освітньо-науковий) рівні вищої освіти) підготовка відбувається за такими спеціальностями: «Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Середня освіта (за предметними спеціальностями)», «Професійна освіта (за спеціалізаціями)», «Фізична культура і спорт». Для ФПО виключення становили лише спеціальності «Освітні науки» та «Спеціальна освіта» (за спеціальностями) [11].

Певний вплив на формування філософії галузевої системи кваліфікацій мала «Концепція розвитку педагогічної освіти» 2018 р., яка розглядала цю проблему як важливий «системоутворювальний чинник» реформування підготовки педагогічних кадрів. У документі зазначалося, що її розв'язання передбачає розроблення галузевої рамки кваліфікацій та стандартів вищої і фахової передвищої освіти за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка». Визначалися їхня структура, змістове наповнення, вимоги до практичної підготовки тощо [8].

У «Концепції» було підкреслено, що основне завдання початкового рівня (короткого циклу) вищої педагогічної освіти (тобто ФПО. – Авт.) полягає в підготовці кваліфікованих педагогічних працівників для дошкільної освіти, початкової освіти, базової середньої освіти (за такими спеціальностями: образотворче мистецтво, трудове навчання та технології, музичне мистецтво,

фізична культура) та позашкільної освіти, початкової мистецької освіти, майстрів виробничого навчання для професійної освіти. Стверджувалося, що цей рівень має стати «проміжним ступенем освіти» у підготовці педагогічних працівників для інших складників освіти. Концептуально місія педагогічних училищ і коледжів полягала в охопленні широкого базового спектру підготовки фахівців, які згодом мали задовольняти нагальні потреби у висококваліфікованих спеціалістах та могли продовжувати навчання на інших рівнях вищої освіти [8].

Варто визнати, що впродовж двох десятиріч педагогічні ВНЗ I-II рівнів акредитації перебували у стані невизначеності, турбулентності, оскільки вони фактично не стали «повноцінними» вишами, а дипломи їхніх випускників часто викликали «нерозуміння» з боку працедавців. Це змушувало МОН України давати додаткові роз'яснення (наприклад, коментар від 16 березня 2011 р. щодо прирівняння середньої спеціальної освіти, здобутої за часів існування Радянського Союзу в технікумах та училищах, до неповної вищої освіти»).

У процесі з'ясування цієї проблеми науковці зазвичай (і загалом обґрунтовано) покликаються на Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019) [19]. Проте слід зауважити, що формальне завершення такої невпорядкованості започаткував Закон України «Про освіту» (2017)[18]. Документ задекларував розвиток фахової передвищої освіти одним з пріоритетних напрямів підготовки конкурентоспроможних фахівців щодо забезпечення потреб суспільства і ринку праці та, що важливо, узгодив її рівень із п'ятим рівнем НРК. Він передбачає здатність фахівців розв'язувати типові спеціалізовані завдання в процесі навчання у межах обраної галузі професійної діяльності на основі застосування положень і методів відповідних наук.

Закон України «Про фахову передвищу освіту» (2019) формально завершував тривалу трансформацію педагогічних училищ у профільні фахові коледжі та окреслив рамкові положення щодо визначення рівня, ступеня, спеціальностей, інших аспектів підготовки фахівців у досліджуваних закладах освіти (ст. 7) [19]. Трактуючи документ у такому контексті, відзначимо, що рівень фахової передвищої освіти (ФПО) передбачає здатність особи розв'язувати типові спеціалізовані завдання в процесі навчання та професійно-педагогічної діяльності, що вимагає застосування положень і методів педагогічної науки. Проте, освітньо-професійний ступінь (ОСП) «фаховий молодший бакалавр» передбачає підготовку за ОПП згідно з галузями знань і спеціальностями, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою.

У зазначеному нормативно-правовому полі відбувався складний процес відкриття в педагогічних училищах, коледжах спеціалізацій і присвоєння випускникам додаткових кваліфікацій тощо.

Спеціальності та спеціалізації, за якими здійснюється підготовка в закладах освіти, та кваліфікації, які надаються випускникам, є стрижневим

компонентом їх діяльності та мірилом привабливості для майбутніх фахівців. Вони засвідчують кадровий потенціал, матеріально-технологічну базу, інші показники готовності та спроможності надання якісних освітніх послуг.

Предметний аналіз динаміки змін чинних у досліджуваних закладах освіти спеціальностей, спеціалізацій і кваліфікацій дає змогу визначити основні тенденції і особливості цього процесу. У вибірково-репрезентативних даних він представлений у табл. 1.

Більшість педагогічних училищ і коледжів здійснювали підготовку за двома основними спеціальностями – «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта». Чимало з них мають досвід такої діяльності, починаючи з 1930-х – 40-х рр. До другої за популярністю групи віднесено три спеціальності – «Фізичне виховання», «Музична освіта», «Технологія». Окремі педучилища почали запроваджувати їх за радянського періоду, а в 2000-х рр. цей процес активізувався. Назви зазначених спеціальностей змінювалися (табл.1).

Таблиця 1

**Вибірково-репрезентативні дані запровадження популярних спеціальностей у педагогічних училищах і коледжах України
(складено авторкою)**

Спеціальності	Заклад освіти, рік запровадження спеціальності
«Вихователь дошкільного закладу» / «Дошкільне виховання» / «Дошкільна освіта»	Барський Г-ПК* (2002); Бериславський ФПК** (1935); Бердичівський ПК***; Бродівський ФПК (2001); Вінницький ГПК (1975); Володимирський ПФК (1961); Уманський ГПК (1937-1957), Прилуцький Г-ПК (1931); Жіночий педагогічний коледж «Бет-Хана»; ПФК**** ВНКЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (1920)
«Початкове навчання / Початкова освіта»	Барський Г-ПК (2002); Бериславський ФПК (1929); Уманський Г-ПК (1930), Бродівський ФПК (2002); Вінницький Г-ПК (1931); Володимирський ПФК (1961); Прилуцький Г-ПК (1925); Жіночий педагогічний коледж «Бет-Хана»; ПФК ВНКЗ «Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія» (1981)
«Вчитель фізичного виховання» / «Фізичне виховання» / «Фізична культура»	Бродівський ФПК (2003); Володимирський ПФК (1949-1961); Вінницький Г-ПК (1998); Прилуцький ГПК (2001); Олександрійський ФПК (1997); Сарненський ФПК (1998); Білгород-Дністровський ФПК; Самбірський ФПК (2000)
«Трудове навчання» / «Технологічна освіта»	Бродівський ФПК (2002), Володимирський ПФК (2001)
«Іноземна мова» (англійська, німецька)	Бродівський ФПК (2008)
«Вчитель музики, музичний керівник» / «Музична освіта та виховання»,	Барський Г-ПК (2004); Бердичівський ПК (2004); Жіночий педагогічний коледж «Бет-Хана» (1995)

*Г-ПК – гуманітарно-педагогічний коледж;

**ФПК- фаховий педагогічний коледж;

***ПК – педагогічний коледж;

****ПФК- педагогічний фаховий коледж

Наш аналіз засвідчив, що існує чимало випадків, коли спеціальності «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» були відсутні або відігравали другорядну роль в освітній діяльності педагогічних училищ і коледжів, зокрема, в Уманському Г-ПК ім. Т. Г. Шевченка, де спеціальність «Дошкільне виховання» запровадили 1930 р., а розпочату 1937 р. підготовку за спеціальністю «Початкове навчання» призупинили 1957 р. і натомість стали готувати музичних керівників і вчителів музики. Станом на 2018 р. коледж готував бакалаврів зі спеціальностей «Дошкільна освіта», «Початкова освіта» (з 2007 р.), «Середня освіта» («Музичне мистецтво»), «Трудове навчання і технології», «Фізична культура» «Соціальна робота» [6].

Окремо відзначимо і Володимир-Волинський педагогічний коледж, який на початку 2010-х рр. був єдиним у Волинській області закладом освіти, що здійснював підготовку за спеціальностями «Технологічна освіта», «Діловодство», «Образотворче мистецтво». Окрім того, були чинні спеціальності «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» [3, с. 280-281].

Зважаючи на запити ринку праці, суспільні виклики та перспективи працевлаштування випускників, педагогічні училища і коледжі пропонували широкий вибір спеціалізацій і додаткових кваліфікацій, які розглядалися як засіб посилення власного іміджу і привабливості. Їх вибір був зумовлений внутрішнім потенціалом цих закладів освіти; потребами ЗДО і ЗЗСО у кваліфікованих кадрах; зростанням конкуренції між закладами вищої освіти різних рівнів акредитації; часто відбувався на основі взаємозапозичення досвіду. Виявлено практику, згідно якої для здобувачів освіти певних спеціальностей були запропоновані спеціалізації, що за змістом відповідали іншим спеціальностям, за якими здійснювалася підготовка в училищі, коледжі.

Показовим у визначених аспектах є процес запровадження додаткових кваліфікацій у Львівському педагогічному коледжі. За твердженням авторів його літопису, заклад часто виступав «першопрохідцем» у вдосконаленні національної системи педагогічної освіти. 1993 р. на дошкільному відділенні цього коледжу вперше в Україні запровадили додаткові кваліфікації «Вихователь логопедичних груп», «Організатор фізичного виховання в шкільному закладі», «Вихователь з правом навчання іноземної (англійської, німецької) мови», «Керівник образотворчої діяльності в дошкільному закладі». Тоді ж розпочали підготовку вчителів англійської мови, а 1995 р. – німецької мови для загальноосвітніх шкіл. 1996 р. коледж став першим серед ВНЗ I-II рівнів акредитації, де відкрили спеціальність «Соціальна педагогіка», а 2003 р. започаткували ще одну нову для української освіти спеціальність – «Дефектологія» («Корекційна освіта») [9].

Перелік додаткових кваліфікацій, які надавали училища та коледжі, залежав від кількості основних спеціальностей (для кожної з них зазвичай пропонували два-три варіанти), наявності фахових викладачів, чисельності здобувачів освіти тощо. Означену ситуацію, що склалася на початку XXI ст., у загальних рисах ілюструє систематизований у табл.2 матеріал.

Таблиця 2

Відповідність популярних спеціальностей та спеціалізацій і додаткових кваліфікацій, запроваджених у педагогічних училищах і коледжах України на початку XXI ст. (складено авторкою)

Спеціальність, кваліфікація	Спеціалізація / додаткова кваліфікація
«Початкове навчання» / «Початкова освіта» (вчитель початкових класів / вчитель початкової школи)	«Учитель іноземної мови в початкових класах (англійська, німецька)», «Керівник гуртка образотворчого мистецтва», «Керівник дитячого хореографічного колективу», «Вчитель інформатики в початковій школі», «Організатор спортивних секцій і клубів», «Асистент вчителя з інклюзивної освіти»
«Початкове навчання / Початкова освіта» (вихователь дітей дошкільного віку / вихователь закладу дошкільної освіти)	«Вихователь з правом навчання іноземної мови», «Організатор музичної діяльності в дошкільному закладі», «Керівник образотворчої діяльності в дошкільному закладі», «Організатор фізичного виховання в дошкільному закладі», «Вихователь логопедичних груп»
«Музичне мистецтво» (вчитель музики / музичний керівник)	«Керівник дитячого хореографічного колективу», «Керівник естрадного гуртка», «Педагог-організатор, аніматор»
«Соціальна робота» (організатор соціально-педагогічної діяльності в соціумі, соціальний педагог, педагог-організатор)	«Соціальна робота з дітьми та молоддю», «Соціальна робота з людьми похилого віку», «Соціальна робота з людьми з особливими потребами», «Соціальна робота в громаді», «Соціально-педагогічна робота», «Соціальний супровід та консультування», «Менеджмент в соціальній сфері»
Середня освіта (Трудове навчання і технології)	«Керівник гуртка декоративно-прикладного мистецтва», «Вчитель інформатики початкової школи»
Середня освіта (Фізична культура)	«Вчитель основ здоров'я, інструктор фітнес програм»

З ухваленням Закону України «Про фахову передвищу освіту» (2019) запровадження спеціалізацій у ФПК стало більш диференційованим, зокрема, залежало від того чи здобувачі освіти вступали на навчання на базі 9 або 11 класів, за якими за ОКР чи ОПС навчалися, – «молодший спеціаліст» (фаховий молодший бакалавр) або «бакалавр» тощо.

Визначальною характеристикою рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки майбутніх фахівців гуманітарних і гуманітарно-педагогічних коледжів стала багатогалузевість, оскільки вони інтегрували предметні галузі не лише освіти і педагогіки, а й інших суспільних сфер і наукових знань. Варто зазначити, що Г-ПК стали одним з проявів процесу

«університетизації», який охопив систему вищої освіти України в другій половині 1990-х – 2000-х рр., коли регіональні педагогічні інститути почали набувати статусу класичних університетів і відкривати найбільш затребувані («модні») спеціальності, не завжди маючи для цього належний кадровий та матеріально-технічний потенціал.

Як приклад надання багатогалузевих освітніх послуг відзначимо Богуславський гуманітарний коледж, який наприкінці 2000-х рр. здійснював підготовку молодших спеціалістів і бакалаврів за сімома спеціальностями трьох галузей знань: «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Соціальна педагогіка», «Правознавство», «Економіка підприємництва», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво». Студентам пропонували 17-20 додаткових кваліфікацій [2].

Незважаючи на багатопрофільність, в гуманітарних і гуманітарно-педагогічних коледжах залишалася предметна галузь педагогічної освіти, тому освітні заклади мали тривалий досвід підготовки фахівців для ДЗО та початкової школи. Це зумовлювало їхню підготовку за різними ОКР та ОПС. Так, у Барському Г-ПК ім. М. Грушевського в 2010-х рр. здійснювалася підготовка бакалаврів за спеціальностями «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Образотворче мистецтво», «Музичне мистецтво», а молодших спеціалістів, окрім того, готували за «новими» спеціальностями – «Правознавство»; «Журналістика та інформація»; «Видавнича справа та редагування» [1]. Аналогічно і Богуславський ГК ім. І. С. Нечуя-Левицького, який, крім зазначених спеціальностей галузей знань «Педагогічна освіта», «Мистецтво» і «Право», здійснював підготовку за спеціальностями «Економіка підприємства» та «Фізичне виховання» [5]. У Вінницькому Г-ПК, крім педагогічних спеціальностей, готували фахівців за спеціальностями «Фінанси та кредит» (з 2006 р.) та «Філологія» (англійська, німецька) (з 2007 р.).

Своєрідним рекордсменом щодо галузевого спектру надання освітніх послуг став Університетський коледж Київського університету ім. Б. Грінченка, який у 2010-х рр. готував молодших спеціалістів за 12 спеціальностями семи галузей знань: «Початкова освіта», «Дошкільна освіта», «Соціальна педагогіка», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Дизайн», «Фізичне виховання», «Бібліотечна справа», «Діловодство», «Правознавство», «Видавнича справа і редагування», «Фінанси та кредит», «Організація виробництва». У цьому випадку заклад спирався на кадровий потенціал і матеріально-технічну базу одного з найпотужніших в Україні вишів [20].

Така багатопрофільність вирізняла гуманітарні та гуманітарно-педагогічні коледжі з-поміж ВНЗ I-II рівнів акредитації, відтак закладів ФПО, які здебільшого мали моногалузевий характер.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, у період державної незалежності України середня спеціальна (педагогічна) освіта, відтак фахова

педагогічна передвища освіта пережила чи не найскладнішу трансформацію, якщо порівнювати з іншими ланками національної системи освіти, зокрема вищою та професійною (професійно-технічною). Аналіз документальних матеріалів, зокрема, у вигляді переліків галузей знань і спеціальностей, за якими здійснювалася підготовка здобувачів вищої освіти, концепцій розвитку педагогічної освіти, рамкових законодавчих актів тощо, відображає складну еволюцію рівневої та галузевої структуризації професійної підготовки майбутніх фахівців у педагогічних училищах і коледжах України. Її визначальними тенденціями стали реформування старої радянської та адаптація чинної в Україні ступеневої та рівневої системи підготовки фахівців (фахова передвища; бакалаврський; магістерський рівні) з міжнародними стандартами класифікації освіти. На такому тлі відбувалося розширення переліку спеціальностей і кваліфікацій та спеціалізацій (додаткових кваліфікацій), які надавали педагогічні училища і коледжі за досліджуваного періоду. На означені процеси накладалася багатопрофільність освітніх послуг, які надавали гуманітарні та гуманітарно-педагогічні коледжі.

Перспективи подальшої студій вбачаємо у вивченні рівневої та міжгалузевої структуризації діяльності індустріально-педагогічних технікумів (коледжів) у 1999-х – на початку 2020-х рр.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барський гуманітарно-педагогічний коледж ім. М. Грушевського. URL: <https://parta.com.ua/ukr/college/view/91> (дата звернення: 24.04.2023).
2. Бериславський фаховий педагогічний коледж ім. В. Ф. Беньковського Херсонського державного університету. URL: <https://bpc.ks.ua/pro-koledzh> (дата звернення: 24.04.2023).
3. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область / ред. рада вид. В. Г. Кремень та ін. Київ: Знання України, 2009. 415 с.
4. Вища педагогічна освіта і наука України: історія сьогодення та перспективи розвитку. Львівська область / ред. рада вид.: В. Г. Кремень та ін. та ін. Київ: Знання України, 2012. 267 с.
5. Історія. Богуславський гуманітарний коледж ім. І. С. Нечуя-Левицького. URL: <https://bgc.edu.ua/index.php/koledzh/istorychna-dovidka/istoriia-koledzhu> (дата звернення: 25.04.2023).
6. Історія Уманського гуманітарно-педагогічного коледжу ім. Т. Г. Шевченка. URL: <https://www.ugpk.edu.ua/pro-koledzh/istoriia-koledzhu> (дата звернення: 24.04.2023).
7. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір. Затверджено: Наказ МОН 31.12.2004. № 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0998290-04#Text> (дата звернення: 24.04.2023).
8. Концепція розвитку педагогічної освіти. Затверджено: Наказ МОН України від 1 липня 2018 р. № 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (дата звернення: 24.04.2023).

9. Педагогічний фаховий коледж Львівського національного університету імені Івана Франка святкує 150-тий День народження. URL: <https://lnu.edu.ua/pedahohichnyu-fakhovyyu-koledzh-narodzhennia> (дата звернення: 24.04.2023).

10. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 7 липня 2021 р. № 762). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

11. Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої та фахової передвищої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 р. № 266 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 1021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

12. Перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1719-2006-%D0%BF#Text>(дата звернення: 24.04.2023).

13. Перелік напрямів підготовки фахівців з вищою освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 18 травня 1994 р. № 325, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-94-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

14. Перелік напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 24 травня 1997 р. N 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

15. Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 червня 2007 р. N 839 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/839-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

16. Положення про освітньо-кваліфікаційні рівні (ступеневу освіту). Затверджено постановою Кабінету міністрів України від 20 січня 1998 р. № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF#Text>. (дата звернення: 24.04.2023).

17. Про доповнення переліку напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. N 1193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-2007-%D0%BF#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

18. Про освіту. Закон України від 5.05.2017 р. № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 38-39. Ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 24.04.2023).

19. Про фахову передвищу освіту. Закон України від 6.06.2019 р. № 2745-VII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 30. Ст. 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (дата звернення: 24.04.2023).

20. Університетський коледж Київського університету ім. Б. Грінченка URL: <https://parta.com.ua/ukr/college/view/12> (дата звернення: 24.05.2023).

REFERENCES

1. Barskyi humanitarno-pedahohichnyi koledzh im. M. Hrushevskoho [Barskyi Mykhailo Hrushevskyi Humanitarian-Pedagogical College of Barsk]. URL: <https://parta.com.ua/ukr/college/view/91> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
2. Beryslavskyi fakhovyi pedahohichnyi koledzh im. V. F. Benkovskoho Khersonskoho derzhavnoho universytetu [V. F. Benkovsky Professional Pedagogical College of Beryslav of Kherson State University]. URL: <https://bpc.ks.ua/pro-koledzh> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
3. Vyshcha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia, sohodennia ta perspektyvy rozvytku. Volynska oblast [Higher Pedagogical Education and Science in Ukraine: History, Present and Prospects for Development. Volyn region] / red. rada vyd. V. H. Kremen ta in. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2009. 415 s. [in Ukrainian]
4. Vyshcha pedahohichna osvita i nauka Ukrainy: istoriia sohodennia ta perspektyvy rozvytku. Lvivska oblast [Higher Pedagogical Education and Science in Ukraine: History, Present and Prospects for Development. Lviv region] / red. rada vyd.: V. H. Kremen ta in. ta in. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2012. 267 s. [in Ukrainian]
5. Istoriia. Bohuslavskyi humanitarnyi koledzh im. I. S. Nechuaia-Levytskoho. [I. S. Nechuy-Levytsky Humanitarian College Boguslav]. URL: <https://bgc.edu.ua/index.php/koledzh/istorychna-dovidka/istoriia-koledzhu> (data zvernennia: 25.04.2023). [in Ukrainian]
6. Istoriia Umanskoho humanitarno-pedahohichnoho koledzhu im. T. H. Shevchenka [History of the T.H. Shevchenko Humanitarian-Pedagogical College of Uman]. URL: <https://www.ugpk.edu.ua/pro-koledzh/istoriia-koledzhu> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
7. Kontseptualni zasady rozvytku pedahohichnoi osvity Ukrainy ta yii intehratsii v yevropeyskyi osvitnii prostir [Conceptual Foundations for the Development of Pedagogical Education in Ukraine and its Integration into the European Educational Space]. Zatverdzheno: Nakaz MON 31.12.2004. No. 998. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0998290-04#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
8. Kontsepsiia rozvytku pedahohichnoi osvity [The Concept of Developing Pedagogical Education]. Zatverdzheno: Nakaz MON Ukrainy vid 1 lypnia 2018 r. No. 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-konceptiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
9. Pedahohichnyi fakhovyi koledzh Lvivskoho natsionalnoho universytetu imeni Ivana Franka sviatkuie 150-tyi Den narodzhennia [The Pedagogical Professional College of the Ivan Franko National University of Lviv celebrates its 150th birthday]. URL: <https://lnu.edu.ua/pedahohichnyy-fakhovyy-koledzh-narodzhennia> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
10. Perelik haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity [List of Fields of Knowledge and Specialties in Which Higher Education Applicants are Trained]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 kvitnia 2015 r. No. 266 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 7 lypnia 2021 r. No. 762). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]
11. Perelik haluzei znan i spetsialnostei, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi ta fakhovoi peredvyshchoi osvity [List of Fields of Knowledge and Specialties in Which Applicants for Higher and Professional Pre-higher Education are Trained]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 29 kvitnia 2015 r. No. 266 (v redaktsii postanovy Kabinetu Ministriv

Ukrainy vid 30 serpnia 2024 r. No. 1021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1021-2024-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

12. Perelik napriamiv, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh za osvitno-kvalifikatsiinym rivnem bakalavra [List of Areas in Which Specialists are Trained in Higher Educational Institutions at the Bachelor's Educational and Qualification Level]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 13 hrudnia 2006 r. No. 1719. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1719-2006-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

13. Perelik napriamiv pidhotovky fakhivtsiv z vyshchoiu osvitoiu za profesiinym spriamuvanniam, spetsialnostei riznykh kvalifikatsiinych rivniv ta robitnychych profesii [List of Areas for Training Specialists with Higher Education Regarding to a Professional Direction, Specialties of Various Qualification Levels and Working Professions]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 18 travnia 1994 r. No. 325, url: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/325-94-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

14. Perelik napriamiv ta spetsialnostei, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh za vidpovidnymy osvitno-kvalifikatsiinymy rivniamy [List of Areas and Specialties in Which Specialists are Trained in Higher Educational Institutions at the Appropriate Educational and Qualification Levels]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 travnia 1997 r. No. 507. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/507-97-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

15. Perelik spetsialnostei, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh za osvitno-kvalifikatsiinym rivnem molodshoho spetsialista [List of Specialties in Which Specialists are Trained in Higher Educational Institutions at the Educational and Qualification Level of a Junior Specialist]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 20 chervnia 2007 r. No. 839 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/839-2007-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

16. Polozhennia pro osvitno-kvalifikatsiini rivni (stupenevu osvitu) [Regulations on Educational-qualification Levels (Degree Education)]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu ministriv Ukrainy vid 20 sichnia 1998 r. No. 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/65-98-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

17. Pro dopovnennia pereliku napriamiv, za yakymy zdiisnuietsia pidhotovka fakhivtsiv u vyshchych navchalnykh zakladakh za osvitno-kvalifikatsiinym rivnem bakalavra [On Supplementing the List of Areas in Which Specialists are Trained at Higher Educational Institutions at the Bachelor's Educational-qualification Level]. Zatverdzheno postanovoiu Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 zhovtnia 2007 r. No. 1193. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1193-2007-%D0%BF#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

18. Pro osvitu. Zakon Ukrainy vid 5.05.2017 r. No. 2145-VIII [On Education. Law of Ukraine No. 2145-VIII dated May 5, 2017]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2017. No. 38-39. St. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

19. Pro fakhovu peredyshchu osvitu. Zakon Ukrainy vid 6.06.2019 r. No. 2745-VII [On Professional Pre-higher Education. Law of Ukraine dated June 6, 2019 No. 2745-VII]. *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. 2019. No. 30. St. 119. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19> (data zvernennia: 24.04.2023). [in Ukrainian]

20. Universytetskyi koledzh Kyivskoho universytetu im. B. Hrinchenka [University College of B. Hrinchenko Kyiv University]. URL: <https://parta.com.ua/ukr/college/view/12> (data zvernennia: 24.05.2023). [in Ukrainian]

**LEVEL-BASED AND SECTORAL STRUCTURING OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS AT PEDAGOGICAL SCHOOLS AND COLLEGES IN UKRAINE
(the end of the 20th – the beginning of the 21st century)**

Oksana VINTONIAK

Candidate of Philological Sciences,
Head at the Pedagogy and Teaching Methods
for Educational Fields and Technologies of Primary Education Department of
Kolomyia Pedagogical Professional College,
Kolomyia, Ukraine
ORCID: 0000-0003-0040-3582
e-mail: oksana.zv@ukr.net

Abstract. This article provides a systematic analysis of the level-based and sectoral structuring of professional training for future specialists in pedagogical schools and colleges of Ukraine during the 1990s and the beginning of the 21st century. A comprehensive review of documentary materials was conducted, including lists of fields of study for higher education by professional orientation and specialties of different qualification levels (1994, 1997, 1998, 2005, 2007, 2015), the Laws of Ukraine «On Higher Education» (2014), «On Education» (2017), «On Professional Pre-Higher Education» (2019), concepts for the development of teacher education in Ukraine (2014, 2018), and others. Based on these materials, a reconstruction of the process of modernizing the old Soviet system into a new national state system of multi-level education and its adaptation to international standards of education classification was performed.

The article shows how, within the defined legal and regulatory framework, specializations were introduced in pedagogical schools and colleges, granting graduates additional qualifications. Most institutions offered training in two main specialties – «Preschool Education» and «Primary Education». The second group in terms of popularity included specialties such as «Physical Education», «Music Education», and «Technology».

Considering labor market demands, social challenges, and future employment prospects, pedagogical schools and colleges offered a wide range of specializations and additional qualifications, which were viewed as tools for strengthening their image and attractiveness.

The article characterizes the multi-sectoral nature of the level-based and sectoral structure of professional training for future specialists in humanitarian and humanitarian-pedagogical colleges, integrating educational and pedagogical disciplines with other fields of society and areas of scientific knowledge.

Keywords: pedagogical school, pedagogical college, professional pre-higher education, educational-qualification level, educational-professional degree, specialty, specialization, qualification.

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2025 р.
Стаття прийнята до друку після рецензування 13.10.2025 р.*